

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociațiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese cate 3 cóle pe luna si costa 2 fr. v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 4 fr. cu porto postei. Abonamentulu se face numai pe cate 1 anu intregu. — Se abonéza la Comitétulu asociatiunei in Sibiiu séu prin posta séu prin dd. colectori.

Nr. 6.

Brasiovu 1. Martiu 1868.

Anulu I.

**Raportulu secr. II. despre lucrarile si decisiunile mai insemnate
ale comit. Asociatiunei transilvane romane, in decursulu anului
Asociat. 186⁶/₇.**

(Continuare.)

**VII. Siedintia lunaria a comitetului Asoc. tienuta in
7. Maiu a. c.**

In ast'a siedintia s'au pertractatu urmatoriele:

a) Se primesce spre scientia raportulu lunariu despre starea cassei Asoc., carea pre tempulu acelei siedintie avea in proprietatea sa 26,262 fr. 14's cr. (§ 28).

b) Se primesce raportulu Dlui cassariu al' Asoc. despre obligatiunile urbariali cumperate cu banii disponibili ai Asoc., si anume cu sum'a de 1158 fr. 55 cr. s'au cumperatu obligatiuni urbariali in valoare de 1680 fr. v. a. (§. 29).

c) Se aduce conclusu, cá Ioanu Papp maestru de feru in Ofenbai'a, carele se oferise a tramete la Asoc. unu zaru maestru spre a se inaintá la espositiunea dein Paris, se se poftesca a tramete acelu productu al'seu pre lenga accluderea unei espicatiuni lamurite, mai antaiu spre vedere si esaminare la comit Asoc., cá asia acel'asu se aiba ocasiune prein ómeni priceputori, asi-procurá convingere despre folosulu si aplicabilitatea practica a aceluia (§. 30). Dar' numitulu productu nu s'a mai tramesu pan' acum.

d) Se primi cu multiamire o chartia a inaltului guberniu regiu, prein care se face cunoscutu, cá acelu inaltu a facutu dispositiune, cá dein actele si protococele stenografice ale diete-

loru trans. dein 186³/₄ si 1865, se se trametia cate 1 esempl. pentru bibliotec'a Asoc.; decidienduse totuodata dein partea comit., cá dein primitelc actc si protocolc dietali, se se trametia cate 1 esemplariu si pentru gimnasiale romane dein Brasiovu si Naseudu (vedi §. 31).

e) Se luara spre scientia incunoscenarielc si documentelc despre progresele teneriloru stipendiaii ai Asoc. Ioane Dragomiru si Nic. Popu ascultatori la fac. filosofica in Vien'a pre sem. II. alu an. scol. 186⁵/₆, alui Stefanu Torpanu si Georgie Munteanu preparandi la Prag'a pre sem. I. alu an. scol. 186⁶/₇, Georgie Gerasimu Rusu auditoriu de drepturi la universitatea dein Vien'a pre semes. II. 186⁵/₆ si Ioanu Piso auditoriu de drepturi la academi'a r. dein Sibiiu, pentru semes. I. alu an. scol. 186⁶/₇ si Andr. Cosm'a iuristu la univers. dein Pest'a érasii pre sem. I. alu an. scol. 186⁶/₇ (vedi §§. 33, 34, 35, 36 si 37).

f) Se ia spre scientia raportulu cassei despre interesele intrate la fondulu Asoc. in 1-ma Aprilie a. c. dupa couponii obligatiuniloru de statu si metalice (§. 38).

g) Se denumescce o comisiune dein membrii comitetulu pentru elaborarea programei pentru adunarea gen. presente, cum si pentru elaborarea unui proiectu de bugetu preliminaru pentru an. Asoc. 186⁷/₈, cu insarcinarea de a raportá in siedintiele urmatorie ale comitetulu (§. 39).

h) Se primesce propunerea Dlui bibliotecariu al' Asoc. pentru facerea unei tece correspundietorie pentru asiedierea cartiloru tienatorie de bibliotec'a Asoc. (§. 40).

IX. Siedintia a comit. Asoc. trans. tienuta in 4 Iuniu c. n. a. c.

Deintre lucrarile si decisiunile comit. dein ast'a siedintia meriteza a se mentiuná urmatoriele:

a) Se impartasiesce comit., scrisori'a In. Guberniu dto. 9. Maiu Nr. 8552 a. c., prein care Acelu-Inaltu incunoscenatieza pre comit. Asoc., cumca la cererea aceluiasi dein 1. Fauru. Nr. 28 a. c.; nu s'a potutu asemná cerutulu stipendiu de 1200 fr. v. a. pentru trameterea aloru doui reprezentanti dein partea Asoc. la espositiunea univ. dein Paris deschisa in 1-ma Aprilie a. c, fiendu ca dein lips'a unui fondu destinatu spre scopuri comune, nu s'a potutu asemná seau esoperá altu ajutoriu, decatu acel'a carele cu prea inalta aplacidare s'a datu pentru ambele societati agronomice si cele douc camere co-

mercials si de industria, — a caroru chiamare stà in legatura mai de aproape cu scopulu si obiectulu espositiunei parisiane.

Comit. Asoc. a luat spre scientia durerosa acést'a incunosciantiare a in. Guberniu, si totudeodata si-a tienutu de datoria, a pune la sufletulu fia carui romanu si cu ast'a oca-siune, acea impregiurare de atatea ori experimentata, cà noi romanii nu potemu contá pre altu ajutoriu, ci numai si singuru in-si pre poterile proprii, si pana candu noi acestea po-teri nu ni le vomu conserva de un'a parte, er' de alta parte nu le vomu concentra cu insuffetire la intreprinderile, ce au de scopu cultur'a natiunale si prosperarea ei, pana candu catra aceste intreprinderi — intre care locul primu 'lu ocupa si Asoc. nostra pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu — ne vomu aratá pasivi si neinteresati, pana atunci noi nu nu-mai nu vomu puté prosperà — contandu pre ajutoria straine — ci totu mai indereptu vomu remané. Ca-ci pentru ne-menea nu se pote aplicá mai bene cunoscutulu proverbiiu ro-manescu: „ajutate si te va ajutá si Ddieu,“ de catu pentru noi romanii (§. 43).

b) Se impartasi o rugare a tenerilor ascultatori de pre-parandia in Prag'a Stef. Torpanu si Georgie Munteanu, prein care acelia cerura a li se asemná unu ajutoriu extraordinariu dein fondulu Asoc., fienduca dein lips'a mediloceloru vietiei, in trei-luniulu dein urma nu potu se subsiste. Comit. inse dupa o desbatere mai indelungata si seriosa, desi recunoscù lips'a suplicantiloru teneri stipendiati ai Asoc. si desi fù aplecatu dein tota anem'a ai ajutor'a: totusi considerandu de o parte, ca pucinii bani preliminati pentru spese extraordinarie nu se potu intrebuintiá pentru ajutoriu la stipendiati, fiendu acelia desti-nati cu totulu spre alte scopuri si spese neprevedute ale Asoc., de alta parte considerandu si acea impregiurare destulu de momentosa, cà adunarea gen. a Asoc. tienuta in 1865 la Abrudu inca a reprobatu spesarea baniloru preliminati spre alte scopuri, decatu numai spre scopulu defiptu: asia dein moti-vele aduse, comit. se aflà indemnatu a decide si resp. a re-solvi susu numitiloru teneri suplicanti, cumca elu nu se semte competente ale poté asemná cerutulu ajutoriu, ci i indreptá in ast'a privintia a recurge la presentea ad. gen. cá singura competentă a asemná ajutoria supletorie preste stipendiulu fipsatu si preliminatu (§. 44).

c) Comit. in urm'a raportului facutu dein partea secr. II. spre cea mai placuta si inbucuratoria scientia, contribuirea

sumeii de 80 galb. tramesi prein D. procuroru gen. Alesand. Papiu Ilarianu la fondulu Asoc., si adunati prein zelos'a si nobil'a staruintia a DDLoru G. Cretianu presiedinte la curtea de casatiune in Bucuresci si Ales. Lupascu membru la aceeasi curte, si totuodata se simti detoriu a votá cea mai caldurosa multiamita nobililoru staruitori si contribuitori, cari benevoira a veni si cu fapt'a in ajutoriulu acéstei Asoc.

Comit. deci in sensulu §-lui 6 dein statutele Asoc. va avé placut'a detoria in necsu cu acestu raportu, a aduce la cunoscientia on. adunari numele P. T. ale Dloru contribuitori cu acea rugare, cá conformu §-lui 23 lit. d) dein statute, on. ad. gen. acceptandui de membrii ord., totuodata se se pota face necesariile dispositiuni pentru estradarea diplomeloru de membrii (§. 47).

d) Se primí cu pucine modificatiuni programulu pentru ad. gen. presente (§. 48) si in urma (§§. 49, 50).

X. Siedintia lunaria a comit. Asoc. trans. tienuta in 2. Iuliu c. n. a. c.

In ast'a siedintia s'au pertractatu urmatoriele:

a) Se presentà conspectulu despre starea fondului Asoc. pre tempulu acestei siedintie, carele avea in proprietatea sa sum'a de 26,830 fr. v. a. (§. 51).

b) Se aduse conclusu, cá D. Advocatu plenipotentiatu al' Asoc. Mateiu Nicol'a, carui comit. Asoc. i incrediuse ingri-girea de conservarea si apararea drepturiloru Asoc. facia cu legatulu telechianu, — despre carele s'a referitu si in siedinti'a ad. gen. dela Abrudu tienuta in 1865, se fia poftitu a servi comit. Asoc. cu desluciri si informatiuni detaiate cu privire la numitulu legatu telechianu, atatu in generalu catu si in specie, ce privesce mai deaprope respunderea pretiului unei case daruita Asoc. prein testamentulu telechianu dein 16. Apr. 1861 si vendute in 1865 cu 320 fr. in folosulu Asoc. Acest'a vendere s'a aprobatu si dein partea ad. gen. a Asoc. tienuta la Abrudu in 27., 28. Augustu an. 1865 (vedi §. 53).

c) S'a adusu conclusu pentru publicarea pre calea diurnaleloru natiunali de tempuriu a terminului pentru presentea ad. gen. a Asoc., cum si pentru incunoscientiarea Inclitului Magistratu cet. dein Clusiu, despre tempulu adunarei gen. (§. 54); in urma:

d) Se luara spre scientia interesele intrate la fondulu

Asoc. 1-ma Iuliu a. c. dupa cuponii obligatiunilor urb. si aflatorie in proprietatea Asoc. (vedi §. 55).

XI. Siedintia lunaria a comitetului Asoc. tienuta in
13. Augustu c. n. a. c. (estraordinaria).

In asta siedintia estraordinaria si cea mai de preurma pre an. Asoc. 186⁶/₇, carele espireza acum, s'au pertractatu urmatorele:

a) S'a presentatu conspectulu cassei Asoc., carea pre tempulu acestei siedintia avea in proprietatea sa suma de 27,258 fr. 9 cr. (§. 57).

b) S'a esaminatu si statoritu bugetulu preliminaru pentru an. Asoc. 187⁷/₈, carele totuodata conformu conclusului adusu in ad. gen. a Asoc., tienuta la Abrudu in 29. Augustu 1865. XXIII. se presenteza prein acést'a on. adunari gen. spre esaminare si acceptare, cu acea observare, cá comitetulu Asoc. la esaminarea si statorirea numitului bugetu a avutu in vedere sum'a de bani disponibila dein capitalulu Asoc. dupa tenorea §. 26 dein statute (§. 58).

c) S'au facutu dispositiunile necesarie pentru realisarea unei obligatiuni sunatorie despre 24 fr. 80 cr. v. a., o detoria, ce comun'a Cristioru in comit. Bihorului o are la unii ómeni dein Vidr'a de susu, comitatulu albei inferioare, pentru pasiu-naritul pre otarulu numitei comune, si care datoria comun'a Cristioru a oferit o in favorea fondului Asoc. trans. (§ 59).

d) S'a facutu dispositiune pentru realisarea unei politie (Wechsel), sunatóre despre 100 fr., v. a., o detoria, ce D. negutiatoriu si proprietariu in Oradea mare, Nicolae Zsiga sen. o are la fostulu deregatoriu in Silvan'a Georgie Ratz, si carea a cedat'o cá ofertu in favorea Asoc., inse cu acea dechiaratiune, cá scotiendu comitetulu numit'a suma de 100 fr. v. a. dela debitoriulu resp., 50 fr. v. a. se se incasseze la fondulu Asoc. trans. romane, er' celialalti 50 fr. v. a. se se strapuna fondului Asoc. literarie dein Aradu (§. 60). Desi comit. Asoc. nu e deplinu securu despre posibilitatea realisarei mai susu numiteloru oferte: totusi si-a tienutu de detoria a pune pasii necesarii pentru realisarea acelor'a.

e) S'a luatú spre scientia incunoscutiarea directiunei scolei capitale si preparandiale dein Prag'a, despre progresulu tene-rilor ascultatori de preparandia si stipendiati ai Asoc. Georgiu Munteanu si Stefanu Torpanu, cari dupa tenorea acelei relatiumi, in decursulu anului scolast. 186⁶/₇, au documentatu

unu progresu multiamitoriu dein obiectele propuse dein pre-una cu o portare morale recomandabile (§. 61).

f) S'a pertractatu rogarea teneriloru ascultatori de preparandia in Prag'a: Georgie Munteanu si Stefanu Torpanu, cari impartasindu comit. Asoc. o programa despre obiectele ce se propunu la scol'a capitala (de mustra) dein Prag'a, unde studiaza eli: totuodata ceru cá comitetulu se propuna la adunerea gen. presente, cá aceeași se bene voiasca ale dá voia a studia in Germani'a, si ale asemná unu adjutu, pre lenga stpendiulu avutu.

Comitetulu inca cu ocașiunea elaborarei proiectului de bugetu preliminaru pre anulu Asoc. 186⁶/₇ luandu in consideratiune rogarea numitiloru teneri preparandi, in conformitate cu conclusulu seu dein 4 Iuniu a. c. (§. 44) se semte detoriu a recomanda cu tota caldur'a, bunavointiei si atentiunei on. adunari gen. (§. 62).

g) S'a luatu spre scientia abdicerea Dlui rigoroșante in drepturi, Ioane Nechita de stipendiulu avutu dein partea Asoc. (§. 63).

h) Mai incolo asemene s'au luatu spre scientia testimoniale tenerului iuristu la universitatea dein Vien'a, Georgiu Gerasimu Rusu, despre coloquiele sustienute cu resultatu forte bunu in decursulu an. scolasticu 185⁶/₇ dein mai multe specialitati ale scientieloru juridice (§. 64).

i) S'a primitu cu placere incunoscintiarea Dlui advocatu plenipotentiatu al' Asoc. Mateiu Nicola, carele prein charti'a sa dein 6 Iuliu a. c. aduce la cunoscinti'a comitetului Asoc., cumca nu numai s'a ingrijitu, cá pretiulu unei case in Abrudu, testata de repausatulu negotiatoriu Dionisiu Telechi si vendute in 1865, cu aprobarea adunarei gen. in favorea fondului Asoc. se se tramitia in celu mai scurtu tempu la fondulu Asoc., ci totudeodata s'a ingrijitu de tempuriu si de aceea, cá si celelalte legate telechiane, care — numai dupa mórtea sociei repausatului testatoriu — au se devina in proprietatea Asoc., se fia scutite de orice periclu, conservanduse in cerut'a evidentiã spre folosulu Asoc. (§. 65).

Aceste fura dara lucrurile si decisiunile mai de importantia ale comitetului Asociatiunei pre restempulu unui anu de dile. Comitetulu de semte detoriu aceste lucrari ale supune benevoitoriei apretiaru ale on. adunari gen. cu acea declaratiune, cá dein parte'si a facutu dupa potentia, impregiurari si midiloce, totu ce a potutu face, in favorea acestui

asidiementu atatu de scumpu pentru cultur'a natiunei n'ostre.

B.

Ar' mai fi dera de lipsa, cá inainte de inchiarea acestui raportu fidelu, basatu pre actele Asoc., se mai atengu cate ceva si despre manipularea afaceriloru cancelariei Asoc. si apoi in urma se mai aruncu o privire fugitiva si preste starea si rezultatele eluptate pana in presente, dein partea Asoc. noastre.

1. Ce privesce manipularea afaceriloru cancelariei Asoc., aceea se vede dein prot. agendelu, alu caroru numeru cu finea anului trecutú s'a suitu la cifr'a de 201, er' in anulu curente se suie pana acum numai la cifr'a de 126.

Sub aceli numeri se cuprindu esibitele scrisoriloru cu bani tramesi la fondulu Asoc. — dein preuna cu insemnarea numeloru DDLoru trametietori-si resp. col. ai Asoc., cum si insemnarea sumei tramese preste totu; apoi corespondentiele comit. Asoc. Pre lenga aceea, in interesulu adeverului, subscrisulu secret. isi tiene de datoria a observá aici, cumca toti banii veniti la Asoc. ori cá tacse de m. ord., ori cá oferte, s'au publicatu (in Tel. romanu) dein luna in luna, dela o siedintia a comit. pana la alt'a, cu cea mai mare acuratetia posibila.

2. Starea presente a Asoc. in respectu materialu, dupa o viatia mai de 7 ani, de-si n'a ajunsu la acelu resultatu, ce se sperá la prim'a inaugurare a aceleia, si mai alesu pre tempulu adunarei gen. tienute la Brasiovu in 1862: totusi facia cu tote impregiurarile tempului nu prea favoritorie, fondulu acestei Asoc., s'a redicatu la cifr'a considerabile mai bene de 27,000 fr. (capitalulu Asoc.). Si in decursulu junei sale viati mai de 7 ani, Asoc. acésta s'a nevoitu dupa potintia si midiloecele sale, a corespunde in respectu spirituale si destinatiunei sale, scopului seu defiptu prein §. 2 dein statute; ca-ci in toti anii, de la urdirea sa, pana in presente, s'a impartitu cate unu numeru frumosu de stipendia pentru teneri romani, devotati diverseloru specialitati de scientie, dein cari unii astadi se afla si in servitiu publicu. Ea s'a nevoitu dupa potintia a incuragia si meseriele prein stipendia destinate pentru doriitorii de a se face macstrii; s'au mai scrisu si datu premia pentru stenografi, pentru prasitori de fragari s. a. Tote acestea crediu cá suntú pré eunoscute on. adunari gen. si nu mai e opu ale insirá aici mai pre largu. Cu tóte acestea nu se

pote nega, că Asoc. nostra inca are multe, ba fôrte multe, de facutu, pana ce va ajunge in deplenulu intielesu al' cuventului la tient'a sa, la devis'a defipta in §. 2 dein statutele aceleia.

Se spereza inse, ba se si astepta cá fiacare fiu alu natiunei nostre se concurga dupa poterile sale si morali si intielesuali si materiali in ajutoriulu acestui asiedimentu de cultura si prosperare, că numai asia prein concursulu poteriloru unite cea mai cordiale fratiesca armonia, se pôte sperá realisarea maretiei sale devise, care e inaintarea literaturiei romane si cultur'a poporului romanu in deplinulu intielesu al' cuventului.

Carii si cati suntu in presente membrii ai Asoc.? adeca carii au respunsu tacsele prescrise prin §. 6 dein statutele Asoc.? afara de m. fundatori si ordinari pre viatia, se va vedé dein raportulu Dlui cassariu al' Asoc., care raportu in sensulu unui concludu al' comitetului Asoc., adusu in siedinti'a aceluia dein 4. Septembrie 1866 §. 67, si in legatura cu unu altu concludu al' adunarii gen. tienuta la Alba-Julia in 1866 p. VI., va co-prinde atata pre membrii aflatori cu restantia, catu si pre acelia, cari au respunsu tacsele prescrise.

Atat'a mi-iau voia totusi si cu ast'a ocasiune a observá, cumca numerulu membriloru Asoc. — intielegu aceli membri, carii au respunsu pre totu anulu regulatu tacsele prescrise prein §. 6 dein statute, au purcesu dein anu in anu decrescundu, in locu de a progresá prein inmultirea numerului loru.

In fine, la insarcinarea Esc. Sale Domnului presiedinte al' Asoc., mi-iau voia a aduce la cunoscienti'a onor. adunari gen., cumca Esc. Sa., pre lenga tota dorinti'a si viiulu interesu care l'a nutritu de apururea si'lu nutresce facia cu acést'a Asoc., totusi astadata, dein caus'a restaurarei sanetatiei sdruncinate, aflanduse la bai in Mehadi'a, apoi si dein caus'a intrevenirei unoru inpregiurari oficiose urgente: nu s'a aflatu in placut'a positiune de a poté luá parte la acést'a stralucita adunare gen. si a o conduce in cualitatea de presiedinte al' aceleia.

Clusiu in 26. Augustu c. n. 1867.

Ioane Rusu m. p.,
secret. II. al' Asociatiunei transilvane romane.

Prefaci'a dlui G. J. Munténu la C. Svetoniu tradusu.

Cà cultur'a modérna atátu de laudata este unu resultatu a lu vechei culture, cuprinsa in classicitatea Elenica si Latina, numai acel'a nu va recunósce, care ar afirmá, cà efectulu e possibile si fara causa.

Tóte popórele Europei, care se-destingu astadi prin cultura, cunoscendu, cà verce cultura fara a avé de fundamentu classicitatea antica este numai o eruditiune superficiale, unu edificiu, ziditu pre temeiu de nisipu, si cà omului, cátu de eruditu prin autodidactia, 'i lipsesce acea securitate in díse si fapte, ce face pe barbatulu cum se-cade, au pusu o grige singulara, cá cultur'a nationala sa fia intemeiata pre classicitatea antica. De aci se-esplica intemeierea cu atát'a grige si prevedere a mii de gimnasie, unde junimea, speranti'a fiacarui poporu, ce doresce unu venitoru mai bunu, decátu e presentele, essercitandu'si facultatile intielesuali prin limb'a Elenica si Latina mai alesu cá-si intr'o gimnastica, sa 'si formeze si sa 'si intarésca caracterulu, sa se-pregatésca pentru universitati, unde sa se-póta perfectiuná intr'un'a séu alta specialitate, spre a deveni mai tardiu in viati'a practica ómeni, cari sa scie a 'si implini misiunea in postulu, unde voru fi chiamati, asia cum va poffi onorea si interesele tierei si a natiunii sale. Éca de acea prin statele si tierele luminate nice unu teneru nu se-admite la studiulu Filosofiei, Teologiei, Jurisprudentiei si Medicinei pana nu trece mai antáiu printr'unu essamenu rigurosu din obiectele de invatiamentu, ce se-propunu in gimnasiile natiunale a patriei — dar natiunale a patriei, caci numai intr'acestea se-potu cresce barbati, cari sa póta pretiui interesele natiunii sale, a lu cresce in gimnasie straine pe rumânu, este a lu formá pentru interese straine — si cu deosebire din limbele Latina si Elina si Classicii acestoru popóra, reprezentantii culturei antice.

Si nu fara cuventu, caci classicitatea antica este unu tesauru, unde sunt adunate doctrinele si preceptele celea mai instructive si salutari, cá atâtea fructe ale esperientiei seculorulu trecute. Deunde aflamu cà Istori'a se-repetiesce necontenitu, cá prin urmare nu se-díce nice cà se-face ceva in presentu, ceace nu s'ar fi dísu si nu s'ar fi facutu in trecutu; cà lumea morale in relatiunile sale sociali, civili si politice se-dirigéza de certe legi totu asea de necesarie eterne si divine cá-si nestramutabilile legi, dupre cari se-tiene si conservéza lumea

fisica; că aceleasi cause intre cercustantie analóge producu asemine efecte: că infine cei ce se-insarcinéza cu conducerea sortii poporului seu iau o greua respundere, déca, nefiindu adapati din tesaurulu esperientiei secliloru trecute, nu voru fi in stare a prevedé efectele, ce au sa urmeze din causele si cercustarile, intre cari ei dirigéza nauea statului, si voru isbi-o si sterimá-o in scopuli ascunsi adeseori sub luciulu marii.

Francii, Anglii, Germanii, si cu deosebire cei dela nordu, Prusianii, dupre ce prin mii de gimnasie a inaltiatu flórea natiunii la non plusultra in cultur'a classicitatii antice, apoi prin traduceri bune in limb'a le natiunale a popularizatu largu pe autorii Elini si Romani si in mass'a poporului. Succesele, cu care ei pusera in mirare si spaimentare pe Europa, sunt fructele barbatiloru sei de statu cultivati classicu. Asia Belletristic'a si scoal'a romantica nu e calea cea nimerita, ce duce la adeverat'a sciintia si la putere.

Dar noi cum stámu in asta privintia? Trebuie sa marturisimu: că, cá rumani, nunumai din ratiunea folóseloru classicitatii eram oblegati a ne ocupa mai multu decátu ne am ocupatu cu cultivarea classiciloru, si anume cu cei Latini séu Romani; dar chiaru si din pietatea fiasca catra ei, cá catra unu patrimoniu lasatu noue dela stramosii nostri spre ereditare. Pecandu tóte natiunile civilizate moderne, pana si Maghiarii, i exploataru in folosulu culturei si a maririi loru natiunali, noi, cá nisce ereditori ingrati, i am negritu. t

Ce ne póte escusá pentru acestu pécáu alu lasarii este positi'a nóstra geografica cea greua. Despartiti in mai multe tiere, incungiurati de tóte laturele de popóre tari si favorite de cercustari politice, pururea inimici nóue, pe timpulu fanatismulu confesionalu din caus'a religiiunii nóstre ortodoxe orientali, in seclulu luminatu alu natiunalitatiloru din spiritu si aspiratiuni de egemonia candu a unui elementu candu a altu'a, noi am petrecutu si petrecemu cá intr'o tabera permanente purure sub l'arma si sur le qui vive!

Că Musele nu potu prosperá in resboiu, cine nu scie?

Dar quod differtur non aufertur, si mai bine odata decátu nice odata. D. J. Eliade Radulescu, a fostu publicatu inainte de 48 — anulú anume nu lu tienu minte — o provocatiune catra literatii competenti, că cugeta a eda toti autorii classici, si anca nunumai pe cei Elenici si Latini, ci si pe ai natiuniloru civilisate moderne. Că acésta intreprindere nu a fostu incunnnata de succesulu, ce lu meritá, paremi-se, că a purcesu

mai multu dela acea cercustantia, cà programatea a fostu pré intinsa.

Prin asociatiunea ideiloru 'mi vine sa amintescu, cà pela 1858, candu sistem'a absolutistica si germanisatória peacici erá in flórea sa, citindu pe Tacitu m'a frapatu loculu din Agricola XLII. acest'a: „Sciant, quibus moris est illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse: obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, sed in nullum reipublicae usum, ambitiosa morte inclaruerunt,“ incátu n'am pututu resiste la post'a de a traduce biografi'a lui Agricola, pentru cá acest'a sa servésca dreptu essemplu si modelu, cà póte nescine a fi barbatu mare si a lucrá virtutea si sub principii cei rei, cum a fostu Tiberiu in diumatatea din urma a domniei sale, Caligula, Nerone si Domitianu, cari pedepsiá virtutea civile si militara, cá o crima de les'a Maiestate, déca va sci a se-conteni intre limitele legiloru, si nu va provocá prin cutezare si cerbicia periclu asupra capului seu.

La 1864 s'a tradusu si tiparitu cu spesele proprie Germania lui Tacitu, uniculu monumentu, ce essiste pentru Nemti despre originea si datinele sale celea antice. Fara Tacitu ei 'si ar cautá pana astadi, cá-si Maghiarii, leaganulu originii sale, fara a lu mai puté affá undeva.

Dar multu Onoratulu Domnu Conte Scarlatu Rosetti a facutu mai multu pentru a se-lati si la noi rumanii in mass'a poporului cunoscintiele si doctrinele cuprinse in Classici Latini. Pela a. 1860 adeca a depusu la On. Eforia a scóleloru rumanesi gr. or. in Brasiovu trii premie: 1. de 250 fl. v. a. pentru traducerea cea mai buna a lui Suetoniu de vita XII Imperatorum; 2. altu premiu. totu de 250 fl. v. a. pentru traducerea cea mai buna a lui Jornandes Historia Gothorum si 3. unu premiu de 1000 fl. v. a. pentru traducerea lui Tacitu séu Annales, ce se-intituléza adi mai corectu: Ab exitu divi Augusti, Historiae, Germania si Agricola.

Subscrisulu, pelanga acea cà provocatu a tradusu pe Tacitu intregu, a concursu la terminulu prefiptu si cu traducerea lui Suetoniu, si fú norocitu a'i se-fi adjudecatu lui premiulu de 250 fl. v. a. prin comisiunea essaminatória, constante din DD. J. Poppasu protopopu pe atunci, G. Baritiu si profesorii gimnasiali Dr. J. Mesiota si S. Josiffu.

Astadi Suetoniu se-prezenteaza Onoratului publicu cititoru, tiparitu cum se-vede, totu cu spesele Domnului Premiatoru, cá

unu semnu invederatu, cà Dsa scie sa faca cea mai nobila intrebuintiare de averea, ce i a dat'o Dumnedieu.

Cu privintia la biografi'a autorului nostru avemu sa insemnamu: cà C. Suetonius Tranquillus a fostu Grammaticus si Rethor in Roma si Magister epistolarum séu secretaru alu Imperatului Adrianu, amicu lui Plinius junior — cadiutu mai tardiu in disgrati'a lui Adrianu. Afara de vita XII Imperatorum, scrisa mai alesu cu privintia la viati'a loru familiara si la datinele curtii depeatunci, a mai conceputu si Liber de illustribus grammaticis, si Liber de claris Rethoribus Romanis intr'o limba corécta si regulata.*)

Infine inchidu acésta prefacia mai lunga póte decátu s'ar fi cuvenitu cu urmatórele doue observatiuni: un'a cu referintia la notitiile in numeru de 710. Deórace traducerea in limb'a nationale a unui classicu nu e destinata pentru docti: deaceana nice notitiile nu potu privi pe Filologii, Archeologii si Istoricii de profesiune; ci ele s'au facutu cu acea intentiune, cá-sa dea mana de ajutoru si la acei cititori, cari nu pré cunosc limb'a classica, nice sunt pregatiti cu totu aparatulu filologicu, archeologicu si istoricu, ce se-cere spre a intielege câtu se-póte mai bine autorulu tradusu. Alt'a se-repórta la natur'a, cum are sa fia o traducere, cá-sa respunda scopului. Multi literati cauta cu ochii desus cam cu despretiu asupr'a a totu opulu, ce nu e originalu, dar traducere. Cá-si candu, ai dómne! originalele de astadi s'ar puté mesurá cu opurile classiciloru antichi, si cá-si candu productele originalie de astadi, abstrahendu dela pré pucine essemble, n'ar seminá cu acelea musce, ce moru in diu'a in care s'au nascutu. Adeverulu este, cum ni se-pare, cà nu cunoscu din propri'a le esperientia grautatile, ce su nedespartite de o traducere cum se-cade. Acestea grautati totu traducatorulu le intimpina in diferinti'a neaparata, ce esiste intre modulu de cugetare si de exprimere a limbei, in care e scrisu unu classicu órecare de tradusu, si intre facultatea de a reproduce ideile aceluia si intr'o limba viua, ce are alte frase, alti ideotismi, alta constructiune si sintasse. Spre a vinci o atare grautate se-incérca unii a traduce originalulu:

---

*) Suetoniu, desi nu se-inaltia la demnitatea unui istoricu cum este Sallustu si Liviu si Tacitu, totusi deslucisce, esplica si mai virtosu intregesce pe Tacitu si in Libri ce s'au perdutu; caci si Suetoniu descrie, vedi bine mai multu biograficu, totu acele timpuri si persóne, ce le descrie pragmaticu Tacitu in Annale si Historiae.

séu din vorba in vorba, séu cercuscriindu lu. In casulu primu ei producu unu opu cu totul totu strainu, nice rumanescu nice p. e. latinu — unu opu neintiesu; in casulu alu douilea facu o perifrasa, si asia nu aducu nice unu folosu cititoriloru, nu adaugu cu nimic'a la inmultirea capitalului intiesualu alu natiunii.

Deci si aci, cá in tóte, calea media, dîsa de auru, este cea mai drépta. Faraindouiéla traducatorulu consciintiosu este obligatu a se-tiené strînsu câtu se-póte, adeca câtu ilu iérta geniulu limbei in care traduce, de originalu asia anse, cá ideotismii, frasele proprii autorului sa le traduca cu frase, cu idiotismi ecuivalenti si analogi — cu o vorba sa se-esprime in limb'a matérna asia, cum crede cà s'ar fi espresu autorulu, candu ar fi scrisu p. e. in limb'a rumana.

Păna încātu traducatorulu lui Suetoniu va fi implinitu acestu postulatu, remâne sa judece publiculu cititoru celu competentu.

Brasiovu, 1. Martiu 1867.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Istori'a naturale.

Publicului literatu ii sunt cunoscute persecutiunile la care au fostu supuse si despretiulu cu care au fostu tractate la noi sciintiele naturali pana la an. 1850. Fistic'a proprie dîsa era ecsilata cu totul din gimnasia si se propunea numai la facultatea filosofica in cursu de unu anu; éra istori'a naturale nu se propunea nicairi. Acésta bajocura ce se facea sciintieloru naturali era escusata cu necalitul pretestu, ca sciintiele naturali ar periclita moralitatea si relegiunea positiva. Inca si dela 1850 incóce a mai decursu lupta ferbinte intre obscurantisti si intre amicii lumineloru asupra sciintieloru naturali. Nu se póte spune si crede, cata paguba a trasu asupra popóraloru negrijirea de sciintiele naturali (si de cele ecsacte). In acésta convictiune noi totudeauna simtimu o bucuría usióra de esplicatu, candu vedemu publicanduse si in limb'a nóstra cate o carte ce tracteza o ramura séu alt'a a sciintieloru naturali. Red.

In dilele acestea ne vení la mana:

Partea II. din Elementele de istori'a naturale pentru clasile secundarie interioare de ambe secele de Simeone Mihali, profesoriu la liceulu din Craiov'a. Acésta parte, adica Botanic'a, s'a tiparitu in Craiova 1868. Pentrucá atatu ddnii profesori de specialitate, catu si alti amici ai sciintieloru natu-

rali se cunósca mai deaprópe metódule dlui S. Mihali, voru avea a'si castiga insasi cartea. Spre a o recomanda, va fi de ajunsu a reproduce din ea cateva pericope si anume despre:

Organele planteloru si functiunile lor.

Viat'á planteloru ne presinta doue specii de functiuni, dintre cari unele suntu destinate a conservá esistencia individuuului si se numescu functiunile nutritiunei; altele au de scopu propagarea si perpetuarea speciiloru, si se numescu functiunile reproductiunei. Fia care din aceste doue functiuni, si-au organele loru proprie, cari pentru aceea se si numescu organele nutritiunei si organele reproductiunei.

Organele nutritiunei.

Organele nutritiunei suntu: radecin'a, trunchiulu si foiele.

R a d e c i n ' a.

Radecin'a (radix) este acea parte a plantei, care cresce in direptiune opusa cu trunchiulu, si se afunda in pamentu (la plantele terestre), séu in apa (la plantele apatice pr. e. lintit'a), séu in trunchiulu altoru plante (la pl. parasite, pr. e. éder'a). Unele plante arunca (si din trunchiulu loru radecini, cari spendiura in aeru, seu ajungu cu capetele loru in pamentu, aceste se numescu radecine aeriene séu adventive, pr. este vanilia etc.

Punctulu séu lini'a care desparte radecin'a de trunchiu se numescu nodulu vitale séu colu (gútulu plantei) si este de o mare importantia, in acelu sensu, càci de aici se intinde si cresce plant'a in doue direptiuni opuse.

Radecinele dupa form'a si structur'a loru se impartu in radecine firose (fibrose), adeca candu radecin'a indata dela nodulu vitale se desparte in mai multe fire; unele mai subtiri, altele mai gróse, pr. e. la semenature, grâu, secare, porumbu etc. Radecine pivotanti (perpendiculari), cari crescú direptu in giosu; aceste érași suntu séu simple pr. la carote (morcovi), betule (sfecle), napi, radichi etc.; séu ramurose, candu radecin'a principale arunca in pregiurulu seu mai multe radecini si radicele inegali pr. la ceru, popu, fagu etc. Radecine tuberoase suntu acele cari presinta mai multe inflaturi in forma de tubercule pr. la dahlia (georgina), peonia, filipendula etc.

Nota. Aceste radecini suntu adeverate fibre radicali, cari prin depunerea sucuriloru nutritorie au ajunsu la o desvoltare considerabile, prin urmare nu trebuescu confundate cu tuberculele proprie ale cartofiloru etc., cari suntu trunchi séu ramuri suterane, avendu muguri in suprafaci'a loru, din cari esu nisce mladitie pr. suntu cartofii etc.

Dupa durat'a loru se impartu radecinele in anuali, cari duréza numai o véra pr. este grâulu si celelalte graminee. Bienali, cari in anulu d'antâiu ne dau numai foi, éra florile si fructele se desvolta in anulu alu doilea pr. este patrungelelu, pastarnaculu, morcovii etc. Perenali suntu acelea cari in decursu de mai multi ani se desvolta si traiescu mai indelungatu pr. suntu pomii de gradina, arborii de padure, arbustele etc.

Funcțiunea radecineloru este de a sugé din pamentu, séu din mediulu in care ele se intindu suculu (umediela) necesariu la natirea plantei; aceasta funcțiune se chiama absorbitiune.

Utilitatea radecineloru. Folosulu radecineloru este forte mare, pentru că multe din ele servescu omeniloru cá nutre-mentu pr. suntu carotele, betulele, râdichiele, napii etc.; altele, cõtîndu materie coloritorie, servescu in industria pr. suntu îadecinele de ruiba, cari dau o colore rosia, radecinele de curcuma dau colore galbena etc.; altele servescu in medicina pr. suntu reventulu séu rabarb'a, ipecacuan'a, ialap'a etc.

Trunchiulu.

Trunchiulu séu cotorulu (stirps, cormus) este acea parte a plantei, care cresce in direptiune opusa cu radecin'a; se radica in atmosfera (une ori remane ascunsu in pamentu) si porta foile, florile si fruptele. Trunchiulu mai serva inca pentru sui-rea (si coborirea) sucuriloru nutritorie, pre cari plant'a le a suptu din pamentu cu radacinele sale.

Distingemu doue feluri de trunchiuri: supra-pamenteanu séu aerianu, si trunchiu supt-pamenteanu.

Trunchiulu supra-pamenteanu dupa form'a si consistenti'a sa, iea numiri diverse:

1. Trunchiulu propriu disu (truncus), care este lemnosu, are forma conica, si incependu dela unu locu se imparte in ramuri si ramurele cari porta foie, flori si frupte. Elu ocura la toti arborii din climatele nostre (dicotiledoni).

2. Stipulu (stipes), acest'a este cilindricu, neramificatu si intr'o forma de grosu dela pamentu pana susu la verfu, unde porta unu buchetu de foi amestecate cu flori. Elu ocura la finici, banani si alti arbori esotici (si monocotiledoni).

3. Scapulu (scapus, fr. hampe), acest'a porta numai flori, dara nu si foi, pr. este la iacintu (zambila), viorele etc.

4. Painulu (culmus) este unu trunchiuletiu golu pre din intru, avendu din distantia in distantia nesce noduri pline, de unde esu nesce foi ânguste, acest'a ocura la plantele graminee.

5. Cotorulu (caulis) se distinge de catra tote cele de mai susu; elu este trunchiulu garofeloru, micsiuneloru si alu tutuloru planteloru, asia numite buruienose.

Dupa consistentia, trunchiurile se impartu in lemnoase erbose. Cele de antaiu apartinu arboriloru si arbusteloru (tutuloru) cele din urma erbeloru si buruieneloru.

Trunchiurile ne presinta diverse positiuni si forme. In privinti'a positiunei, unele se inalta dreptu in susu, altele se tereie pre pamentu, altele se invertescu pre langa obiecte: dela stanga la dreapta ca hameiulu, seu dela dreapta la stanga ca fasolea. In privinti'a formei, unele trunchiuri suntu rotunde, altele suntu angularie, ca la Leandru (in teneretia).

Asemenea in privinti'a suprateciei: unele trunchiuri suntu netede, altele parose, altele ghimpose, spinose etc.

Trunchiulu planteloru lemnoase (dicotiledone) se compun din trei parti, adeca din scortia, corpulu lemnosu si medua.

Scortia este compusa din mai multe parti, unele mai subtiri, altele mai grase. Plecandu dela partea esteroie vedemu mai antaiu epiderm'a, aceasta este o pelitia subtire si transparenta care acopere tota suprafacia plantei. Ea este la ramurile cele tinere neteda, era la trunchiurile cele betrane este crepata, pana candu mai dispare cu totul. Epiderm'a impede evaporatiunea prea mare a sucuriloru pentru ca se nu se usuce plant'a. De desuptulu epidermei este unu stratu de scortia celulosu de colore bruna, care se numesce suber, acestu la unii arbori din genulu stajariloru (la Quercus suber) se ingrosia forte tare, si fiendu elasticu, se facu din trinsulu astupusie la sticle. Dupa suber urmedia unu altu stratu care se numesce invelisiulu erbosu, acestu este de colore verde si la ramurile cele tenere se stravede prin epiderma si prin suber; elu se intaresce cu timpulu si-si perde colorea cea verde. Dupa acestea urmeza unu stratu care se numesce liber; acestu formeza suprafacia interioare a scortiei si este compusu din nisce sfasii lungi, subtiri si tenaci, cari se desfacu unele de altele ca foile unei carti. Stratulu acestu este la unele plante pr. la canepa, la inu, la urzica forte dezvoltatu; din elu se scotu fuiorele cari se torcu si din care se face pandia, funii s. a. lucruri industriali. Pre aceasta parte a scortiei scrieau celi vechi inainte d'ase inventa fabricarea chartiei, d'aceea s'a numitu cartea in limb'a latina liber.

Corpulu lemnosu (corpus lignosum) este copinsu intre scortia si medua. Elu se compune din fibre lemnoase, cari suntu

asiediate in forma concentrica si forméza nisce cercuri dupa cari se pote calculá etatea lemnului. Corpulu lemnosú se împarte in doue zone: un'a esteriore de culóre mai deschisa, se numéscé alburnu; alt'a interiore de culóre mai inchisa, se dice anim'a lemnului. Intre aceste doue zone nu este nici o diferentia in privint'a structuréi, diversitatea culorci provine singuru numai d'acolo, cá stratele interiori suntu cu multu mai vechi si mai indesate, cá cele esteriore.

Medu'a (medulla) se afla in centrulu trunchiului. Ea este formata din mai multe celule prismatice. Candu trunchiulu este teneru, medu'a este abundante plina de sucú si adese ori verde; dara cu tempulu ea se usuca, se descoloreza, si une ori dispare cu totulu. Acestea tote se potu forte lesne observá taiându in doua unu trunchiu, séu unu ramu mai batranu dela unu arbore, d. e. dela unu stejariu.

In fia-care anu, mai alesu primavér'a, se desparte unu stratu din liber si se adauge la partea esteriore a alburnului, pre candu unu altu stratu, séu cercu, se desparte din partea interiore a alburnului si se adauge la ânim'a lemnului. Astu felu cresce si se desvolta trunchiulu in grosimea sa; éra crescerea lui in lungime se intempla prin muguri cari esu in verziarile ramurilor.

Stipulu séu trunchiulu arboriloru monocotiledoni diferesc in structur'a sea de trunchiulu arboriloru lemnosi dicotiledoni, pentru-ca aicea fibrele lemnose nu formédia cercuri concentrice, ci ele se afla respandite intr'o masa celulosa si se intindu dela radecina in susu catra foi. Acést'a se pote observá intr'o sectiune transversale d. e. a unui finicu.

Trunchiurile sub-pamentene.

Trunchiurile sub-pamentene, in locu d'ase inaltia susu in atmosfera, remanu ascunse in pamentu unde, in genere, iau o direptiune orizontale. De trunchiurile sub-pamentene se tîne:

1. Butuculu (rhizoma), carele este asemenea unei radecine si acoperitu cu radicele. La partea superiore se vedu nisce muguri, din cari in totu anulu esu mladitie noue si foi, d. e. la crinulu nemtiescu (iris).

2. Tubercul'a séu modâlc'a (tuber), care este grosa si miediosa (farinosa), avendu pre suprafaci'a sa mai multi muguri, din cari esu mladitie si foi, d. e. la cartofi.

Nota. Tuberculele nu suntu d'ase confunde cu radecinele tuberoase, cari suntu nisce imflaturi ale radecineloru proprie, éra tuberculele acestea se desvolta din partea superiore a nodulu vitale.

3. Cép'a (cépa) are in interiorulu seu o parte latétia si mediósa, sub care resaru radecine firose, si pre care se afla foi in form'a solziloru puse unele preste altele si incungiurandu mediulu; acést'a ocure la cépa, la criui s. a.

F o i e l e.

Foiele séu frundiele (folia, frondes) suntu nesce expansiuni (intinderi) laterali ale trunchiului, avendu forma lamelaria si colore verde.

Nota. Foile din preuna cu trunchiulu si cu radecinele suntu organele fundamentali ale vegetaleloru, pentru ca tote cele-lalte organe, despre cari vomu mai vorbi, suntu nesce modificatiuni séu transformatiuni ale foieloru.

La o foia distingemu urmatoriele parti: 1. Teoculu (vagina) este partea cea mai de desuptu, care incongiura trunchiulu. 2. Coditi'a foiei (petiolus) este partea angusta si lunguetia care porta foi'a. 3. Latulu foiei (lamina), care formeza expansiunea. Inse nu tote foiele au câte-si trele aceste parti, la multe lipsesce coditi'a si atunci foi'a siéde de-a-dreptulu pre trunchiu, atari foi se numescu sesile (sessilia, siedietorie).

Coditi'a foiei intindiendu-se dela base pana la verfulu ei, imparte foi'a in doue parti ecuali; dintr'ins'a esu mai multe ramuri, cari se intindu si se incrucisiéza iu latulu foiei; acést-se numescu nervatur'a foiei. Locurile cele gole ale nervaturéi suntu implute cu o substantia mole care se numesce parenchisu. Intr'ins'a se afla clorofilu, o materia ce dà foiloru colorea cea verde.

La fia-care foia observàmú doue suprafecie: un'a superióre, care este de colore verde cam inchisa, neteda si stralucitoria; éra alt'a inferióre de colore mai deschisa; acést'a nu este neteda, nece lucitoria, ci este acoperita cu peru forte meruntu si suptire cá bumbaculu. Prin faci'a superioare esu gazurile din planta, éra prin faci'a inferioare se absorbu din aeru fluidele necesarie plantei. — Foile suntu la plante aceea ce suntu plumonii la animale, ad. organe de eshalatiune si respiratiune.

Foile suntu simple séu compuse. La cele dintâiu se afla o singura foia intr'o coditia pr. la teiu; la cele din urma se afla mai multe foie pre una coditia comune pr. la nucu, castanu, salcâmu (acatiu).

Cercuferinti'a séu periferi'a foiloru ne presinta mai multe forme, dupe care distingemu:

Foi penate, cari sémena cu fulgii unei pene pr. la acacia, lanceolate, cari sémena cu o lance pr. la paltinu (platanus),

digitate, cari sémena cu degetele mânci, pr. la castanu, den-
tiate, cari suntu taiate pre margini cá dentii unui ferestreu pr.
la agliciu (primula), gladiate avendu form'a unei sabie pr. e.
crinulu nemtíescu (iris germanica, stangenu), sagetate in form'a
unei sageti pr. e. volbur'a (convolvulus), cordate, avendu form'a
lunei noue, cá la pasiflora; ovali cá la urdic'a mica, ovate cá
la fagu, liniari cá la tisa, aciculari cá la bradi etc.

Insertiunea foieloru. Dispusetiunea foieloru pre trunchiu
séu pre ramuri se numesce insertiunea loru. In privinti'a in-
sertiunei numímu foi alterne pre acele, ale caroru puncte de
insertiune, unindule cu unu firu de tortu, forméza o spirale
impregiurulu trunchiului séu alu ramului, pr. la maru, peru,
prunu etc. Foi opuse se numescu acele ale caroru puncte de
insertiune se afla unulu in dreptulu altuia pr. la liliacu (scum-
pfa) etc. Foi verticilate se dicu acele cari formeza in giurulu
trunchiului séu alu ramului unu cercu de cate 3, 4, 5, 6, séu
si mai multe foi pr. la leandru, garancia (ruiba), sânzuene (ga-
lium) etc.

Nota. La insertiunea verticilata, foiele verticilelui superore acoperu
totudeuna intrespaciele verticilelui inferiore.

In climatele nostre foiele cadu de pre arbori in tota tomn'a,
dupa ce-si schimba mai antaiu colorea, adeca ele, de comune,
ingalbinescu, unele rosiescu pr. la viti'a de viia, altele se ru-
ginescu d. e. la stejaru; aceste foi se numescu caduce séu ca-
dictorie. Dar suntu multi arbori, ale caroru foi nu cadu iérn'a
pr. suntu bradii si alti arbori din famili'a conifereloru, cu foi
ânguste si ascutite cá acele; aceste foi remanu pana primavér'a
candu crescú cele noue, si atunci se in schimbá pre nesimtíte,
ele se numescu foi persistenti, séu de a pururea verdi.

Utilitatea foieloru. Foiele suntu de unu mare folosu pen-
tru noi, cá si radecinele; ele servescu unele cá nutrementu
pentru omu si pentru animale; altele dospindu-se producu beu-
turi spirtuose pr. suntu foiele trestiei de zacharu, din cari se
fabrica arachulu; altele in fine tote foiele cadiendu giosu la
pamentu si putrediendu servescu la ingrasiarea pamentului cá
unu balegariu.*)

---

*) Reproduseramu atatu prefati'a Dlui Munténu, catu si acestea pericope ale Dlui
Mihali intocma cu tóte singularitatile si chiaru nuantiéle ortografice ale facarua, le re-
spectaramu tóta liter'a si virgul'a, precum vomu face si cu scrierile altoru barbati, carii se
ocupa inadinsu si cu filologi'a. Numai unde tipografiile de aici nu voru fi in stare de a sub-
ministra unele semne póte dóra cu totulú neusitate in alte limbi, vomu fi constrinsi a
urma dupa impregiurari. Pe acésta cale amblandu speramu ca nu numai ne-amu feritu a
preveni pe criticii competenti, ci din contra damu criticii substrate sigure, pentrucá se'si
póta implini misiunea sa. Red.

C l i o.

Extractus Memorabilium in Lexicone Rerum Trannicarum Eruditissimi Viri Illustrissimi D. Comitis Josephi Kemény sub voce Valachi Tomo III. Q—Z. — contentorum.

(Continuare).

Anno Chr. 1702. Prodiit liber. „Baranyi Pauli Cathechismus Valachicus“. Alba-Juliae a. 1702 in 8°.

1702. Literae Athanasii Eppi Valachorum in Transilvania, quibus Theologum sibi assignari petit Jesuitam P. Neuranter ad A. R. P. Thyrsum, uti et responsoriae P. Thyrsi habentur inter Msta Hevenesiana Tomo LLL. p. 306.

1703. Cedit Athanasius Eppus Valachorum in Transilvania omne jus suum et Suorum in 63,926 flor. Archi-Eppo Koloni sio eum in finem, ut Albae-Juliae erigantur Scholae Latino-Valachicae. — Cessionales habentur aequae inter Msta Hevenesiana T. LML. p. 304., ubi et alia quoque huc pertinentia a p. 297 usque 303.

1703. Eppus Valachorum Unitus Athanasius petiit sibi certam domum Albae-Juliae extra muros Arcis applacidari, ut ibi scholas pro Clero Suo erigere valeat, has preces Commissio Cameratica commendavit Aulae. Nr. thes. 72, 1703.

1703. — 28. Aug. Domum hanc applacidavit — Nr. thes. 76, 703.

1708. Athan. Eppus. Vide Msta F. I. Coronensis ad. a. 1708.

1708. Viennae, 30. Martii. Josefus I. confirmat et transummit ad preces Joannis Hodermarszki Eppi Munkacsensis sequentes privilegiales:

a) 1692. Viennae, 23. Aug. Leopoldi Diploma Clero Ruthenorum ad Unionem transeunti elargitum.

b) 1699. Viennae, 16. Febr. Leopoldi Diploma Clero Valachico in Transilvania ad Unionem transeunti concessum. Copia in Foljo est apud J. C. Jos. Kemény.

1711. 1. Jan. Rescriptum quo committitur, ut Joanni Pataki Eppo Valachorum seu pro 5000 fl. Fiscalitas inscribatur, seu 3000 fl. annuatim assignentur. Nr. thes. 47, 1711.

1713. Moritur Athanasius Eppus Valachorum, innuitur in Mstis Hevenesianis T. LLL. p. 557.

1715. 11. Dec. Carolus VI. Rescripto Regio ad Thesaur (Nr. thes. 38, 715) directo demandavit, ut Eppo Unito Valachorum Joanni Pataki Neo-denominato, per modum novae foundationis annui 3000 fl. pendantur, et ex fiscalitatibus tantum eidem tradatur, quantum 3000 fl. hos fructificat —, postea quam vero Eppus hic ob subversantes tunc inter Aulam et Pontificem eatenus difficultates Eppatum capessere non posset, ac proinde nec designatos proventus Eppales peuiperet, et ideo moras Viennae traheret, sed ibidem deficiente ejusdem pecunia debita contrahere debuisset, hinc ne Eppus Pataki usque ad confirmationem a sede Romana subsecuturam, omnibus vivendi mediis destitueretur, anno 1719 assignati fuere eidem Viennae 600 fl. ea lege, ut dum Eppatum, accedente sedis Romanae annutu capesseret, tunc summa haec per eundem Aerario rebonificetur. 32, 719.

1717. Eppus Valachorum. Vide Fogaras.

1717. Neo-Resolutus Eppus Valachorum Joannes Pataki. Vide Szamos-Uj-Vár 1717.

1718. Valachi transfugiunt ad Banatum Codex Dipl. Tomo XII. p. 133.
1720. Resignatum fuit Eppo Valachorum Dominium Szamos-Uj-Vár. absque educillo tamen loci et duobus molendinis in Szamos-Ujvár 46, 720, 48, 720. Vide Balasfalva.

1722. Traditur huic Eppo possessio A. Szombatfalva 37, 722.

1722 1723. Valachi ad Banatum transfugi reduci jubentur. Codex Dipl. Tomo XII. p. 149, 159.

1727. Mense Oct. Moritur Eppus Joannes Pataki. Reliquiaria ejus Massa in fiscum devolvit 322, 728.

1729. — 20. Junii. Resolvit sua Mttas in Eppum Valachor. Joannem Klein, eidem omnia illa bona et beneficia addixit, quae ejus antecessor habuit 365, 729.

1731. Denominatur Eppus J. Innocentius Klein. Vide Szamos-Ujvár.

1732. Valachi salem velentes liberi a telonio. Codex Dipl. Tomo XII. pag. 339.

1732. — 2. Sept. Kaiserlicher Befehl, wessen sich Ihre kais. Majestät wegen Erbauung eines Monasterii Graeci-Ritus Unitorum zu Fogaras und Ueberlassung der Wiesen Puskások Rétye an die armenische Nation zu Szamos-Ujvár exsolvirt haben in Arch. Cam. Aul. fasc. XXXIX. ex Septembri.

1732. — 2. Aug. Pragae. Caroli Rescriptum circa extruendum monasterium et residentiam pre Eppo Fogarasiensi. Copia in folio est apud J. C. Jos. Kemény in Ms.

1732. — 17. Nov. Decreto Aulico praecipitur, quatenus — 8,299 Rf. 9⁵/₈ cr. summa e proventibus Sede Eppali Gr.-Ritus Unitorum vacante incassata, et pro fructificatione ad interusurium eousque donec ad sufficientem pro extruentione monasterii dicti ritus summam accreverit penes veneralem cassam bancalem elocata ad generale solutorium officium Viennense administratur. — Unaque pro notitia intimatur: ad extruentionem Residentiae Eppalis Fogarasiensis praeter jam anticipatos 400 Rfl. ad huc 3,600 fl. applacitados haberi 734, 1732.

1732. 11. Dec. Caroli VI. Rescriptum quoad Clerum Valachicum. 763, 1732.

1732. Eppus Valachorum Innocentius Klein Consiliarius Regius obtinet Votum et Sessionem in Comitibus. Codex Dipl. Tomo XII. 343.

1733. Mense Januario. Curavit fieri Cossio Cameratica Ueberschlag super aedificando Monasterio et Residentia in Fogaras pro Eppo eiate et repraesentavit aulaa, ad extruenda haec Aedificia requiri 44,433 fl. 36 cr. 17, 1733.

1734. Vide Alvintz.

1736. — 9. Apr. Hofkammer-Befehl, es sey kein Bedenken dem Clero Valachico die eingezogenen Grundstücke zu MWáradgya, so lange derselbe mit der röm. kath. Kirche vereinigt bleibt, weil er solche aus seinen eigenen Mitteln zur Erhaltung der Collegien erkaufet, wiederum zurückzustellen. In Arch. Cam. Aul. fasc. XLII, ex Aprili.

1737. — 8. May. Hofkammer-Note an die siebenb. Hofkanzley: Die von dem Bischof Innoc. Klein geschehene Abtretung des Dominii Szamos-Ujvár samt der Possession Al. Szombatfalva und dagegen Ueberlassung an Klein der Herrschaft Balásfalva und zugehörigen Ortschaften, ingleichen die Uebergabung des Dominii Szamos-Ujvár, inscriptio jure an die ar-

menische Nation gegen Erlegung von 100,000 fl. betreffend. Exstat in Arch. Cam. Aulicae fasc. XLIV. ex Maxo.

1740. Reflexiones an Valachi sintne capessendorum bonorum capaces? Ms. in folio est apud J. C. Jos. Kemény.

1743. Eppus Valachorum Gr. R. U. Baro Klein Viennae tunc praesens nomine Cleri sui apud Suam Mtem instisit pro Decimarum Quarta, quae ab Incolis Valachis in fundo Regio Ministris Saxonum penditur, deinceps non alterius sed suae Religionis Parochis Unitis pendenda — porro ut etiam ipsae Decimae a Valachis praestari solitae, quae Natio Saxonica sibi exaradata tenet et colligit, deinceps supplicanti clero Valachico exaradentur, et quidem oblata maiori summa aradentitia, quam quae a Saxonibus solvitur. Interrogatus eatenus ab Aula Thesaurarius hoc petium refutavit 709, 1744.

1744. Prohibitum fuit, ne studiosi Valachi fine obtinendorum ordinum sacerdotalium Valachiam ad Eppos schismaticos itinerari per mittantur. 1376, 1744.

1745. Initio anni Eppus Klein Viennam et inde Romam inconsulta aula Viennensi adivit. Nr. 349. 1745.

1745. Ingens multitudo Valachorum emigrat e Transilvania. Vide Nr. 1213, Anno 1745, 1516, 1745.

1746. — 15. Apr. Mariae Theresiae Patentes ad Valachos Trannos, quos severe commonet, ut a sacrilegis excessibus ac actibus tumultuariis desistant, et in Unione persistent. Copia est in folio Ms. apud C. Jos. Kemény.

1746. — 8. Juny. Rescriptum quo ordinatur 1) ut nemo ad Unionem cogatur. 2) Seductores ab Unione in via Juris puniantur. 3) Popae schismatici qui non sunt nati Tranni e Trannia ejiciantur. 4) Ut nullus Popa semet extra ditionem ordinari praesumat. 5) Pro protectoribus Unionis denominantur Consiliarii Gub. B. Georgius Pongratz, Ignatius B. Bonemisza S. Comes Ctus Thorda, David Mariasi S. Comes Ctus Kolos, et Petrus Dobra fiscalis Director. Vide Nr. 978, 1746.

1747. — 22. Apr. Rescripto Ordinatur, ut absente adhuc semper Eppo Klein, Dominium Balásfalvense cum universis proventibus Eppalibus sequestretur — et per administratorem bonorum Apafianorum Joannem Jos. Nagy de Csatár administretur, et proventus Cassae Camerali deponantur Nr. 1421, Anno 1747 et 2775, 1747.

1747. — 28. Juny. Rescripto mediante ad facilitandam Valachorum in Moldaviam profugorum reversionem praecipitur, ne a rebus, quas iidem pro necessitate sua inducturi sunt ulla 30-ma exigatur. 2216 a. 1747.

1747. Absente adhuc semper e Transilvania Eppo Klein tantus disordo inter Clerum Valachicum invaluit, ut 1747 inconsulto eorum Vicario Grali synodum proprio Marte celebraverint, et Gralem Vicarium exactoraverint (ex Actis 1747). Ad sopiendos hos disordines, ad expensas aerariales missus ab aula fuit in Transilvaniam Eppus Munkacsiensis Manuel Oltavsky, qua Commissarius Regius, qui Clero Valachico Synodum Gralem indicat, et eos compescat. Innuitur 1389, 1748.

1748. Postquam Eppus Munkacsiensis Manuel Oltavsky peregisset inquisitionem disordinum Cleri Valachici Viennam ascendit mense Septembri, et aula jussit, ut expensae ejus itinerales ex proventibus absentis Eppi Klein refundantur 3035, 1748.

(Va urma).

O mare colectiune de monete si medalii antice si anticitati se publica de vendiare in „Trompet'a Carpatiloru.“ O recomandam cu totuadinsulu istoriofililoru, museeloru, bibliotecelor.

De candu publicaramu cateva produse istorice noua din si despre patri'a nostra esite in limbele magiara si germana, se mai ivira de aclea, care trebuie se intereseze si pe istoriofilii si istoriografi nostrii inca urmatoarele:

Dél-Magyarország, vagy ugy nevezett Bánság külön történelme. Irta Böhm Lénárt. Két kötet. 4 fít. Adica:

Istori'a Ungariei meridionali seu asia numitului Banatu. Scrisa de L. Böhm. Dóua tomuri. 4 fiorini.

Történelmi gyöngyök. Adica:

Margaritaria istorice.

Culese si asiediate in ordine alfabeticu de Michailu Kiss, protopopu si parochu unitarianu in Árkos. Pretiu 1 fior. 60 cr.

Az 1735-iki zendülés története. Adica:

Istori'a insurectiunei din 1735. Scrisa de N. K. Papp. Pretiu 1 fior. 20 cr.

Istori'a acelei insurectiuni serbo-magiare din dilele imperatului Carolu VI., din care se aratasera ceva urme si in Transilvani'a, pana acum nu s'a putatu serie, din cauza ca actele respective s'au tienutu in celu mai strinsu secretu, cum si ca censurele stergea orice s'ar fi memoratu despre acea insurectiune. A strabatutu cu tote acestea cate ceva in publicu, departe inse de ceea ce vedemu astadi. Din acestu opu affi si causele esentiali ale conspiratiunei si insurectiunei, era intre acestea si sil'a morala si fisica ce se facea celoru de legea gr. resaritena prin parti'a ultramontana iesuitica, cá se tréca la catholicismu. Atunci prinsera pe Georgie Brankovits, era mitropolitulu serbescu o luá la fuga; 12 insurgenti fusera apucati, dusi la Buda, judecati si condamnati la mórte.

Grof Beresényi Miklos levelei br. Károlyi Sándorhoz, 1703 - 1711. Adica: Corespundintia secreta intre acei domni doi magnati pre catu a tienutu resboiulu intre imperatulu si Franc. Rákoczi, intre Lobonti si Curuti. Se nu perdemu din vedere, ca romanii inca au luat parte destulu de mare la acestu resboiu civile cá si la celu din timpulu lui Tökölyi.

Erdély építészeti emlékei. Irta Kőváry László. Adica:

Monumentele de architectura ale Transilvaniei. De L. Kőváry, cu 30 gravure in lemnu. 8° mare., 335 pag. Pretiu 4 fior.

Magyarország kronikája az 1848 - 49 évi forradalom idejében. Adica:

Cronic'a Ungariei din timpulu revolutiunei dela 1848 si 1849. De Samuilu Szeremlei. 2 tomuri. Pesteá. 3 fiorini.

Világos hőse. Adica:

Eroulu dela Siria. Descrieri caracteristice despre Arthur Görgei scóse din scrierile si memorialele mai multoru generali si coloneli din acelu timpu. De Victoru Szokoly. Pretiu 60 cr.

Széchenyi István graf és kora. Adica:

Contele Stefanu Széchenyi si timpulu seu. De M. Falk.

Acestea si asemenea carti istorice sunt pentru noi cu atatu mai interesante, cu catu la istori'a acelui timpu a luat parte si poporul nostru.

Dn. Iosifu Trausch, consiliariu pensiunatu, nestorele barbatiloru de sciintia ai poporului sasescu publica aici biografiile mai multoru barbati eruditi din natiunea sa; aduna inse pre catu stimu si noi, multe date si din literatur'a romanésca.

Societatea pentru literatur'a si cultur'a romana in Bucovina. Fondulu societatei are unu capitalu de 8000 fr. v. a. in obligatiuni. Venitulu de preste anu 2166 fr. 92 cr. 9 galb., éra spesele 1795 fr. 35 cr. si 9 galb.; deci remanu in cassa bani gat'a pe langa capitalu 371 fr. 57 cr. v. a. — S'a propusu a cere o subventiune din fondulu tierii si alt'a din fondulu religiunariu, din cari de multu tragu folóse insemnate si alte societati, cari prin scopurile loru sunt fórté departe de societatea literaria romana. — D. Georgiu Hurmuzachi presedintele a incunoscintaitu cá a primitu unu daru de una miia de fiorini in obligatiuni pentru fondulu societatii, ce i s'au tramisu de catra repausatulu cavaleriu Ionu Zota din Chisilau de pe patulu mortii, impreuna cu incunosciintiarea despre stabilirea unei fundatiuni din partea repausatului dupa trecerea din viétia a clironomului seu actualu si frate mai mare cavaleriu Constantinu Zota, constatória intr'unu capitalu de dóuedieci de mii de fiorini, spre a se dotá din procente studinti romani lipsiti de medilóce cu stipendie. Stipendiele se vor impartí de catra societatea nóstra literaria, si in casu de disolvarea ei, de catra comitetulu dietalu alu Bucovinei. (Din Fói'a societatii.)

↳ Ddñii Abonati ai „Transilvaniei“ sunt rugati, cá pentru orice neregularitate ar obveni in primirea foiei, se binevolésca a'si indrepta reclamatiunile totudeauna catra „Redactiunea Transilvaniei“ la Brasiovu, unde ese fói'a, in scrisori nesigilate si nefrancate. Espeditiunile se facu de aici cu tóta precisiunea si regularitatea, ni se intempla inse si nóua pe la unele locuri aceea ce se intempla la o multime de alte foi periodice.

Cu acésta ocasiune nu lipsimu a mai observa, ca dupa instructiunile ce se afla in vigóre, deregatoriile postali trimitu pe la casele adresatiloru numai epistole si recepise, éra foi periodice se trimitu numai sub conditiune de a se platí de fiacare Nr. cate 1 cr. v. a.; pentru foi care vinu din alte staturi se platescu cate 2 cr. Fara acea taesa foile periodice stau la espediturele postali cu lunile intregi, dupa care adesea se remitu redactiuniloru.